

YOSHLARIMIZ ONGIDA MADANIYAT TUSHUNCHASINI SHAKLLANTIRISHDA AUROBINDO GXOSH G'OYALARINING ROLI VA AHAMIYATI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2022-10-654-657>

Shakambarov Abdurashid Abdujabbarovich

Termiz muhandislik texnologiya instituti

“Ijtimoiy gumanitar fanlar” kafedrası assistenti

a.shoqambarov@mail.ru

ANNOTATSIYA

Maqola Aurobindo Gxoshning madaniyat va sivilizatsiya haqidagi qarashlarini tahlil qilish va uning g'oyalarining milliy mafkuramiz shakllanishidagi ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Mutafakkir g'oyalarining bugungi kun bilan bog'liqlik darajasi atroflicha ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Aurobindo Gxosh, madaniyat, sivilizatsiya, ziddiyat, ommaviy madaniyat, sharq madaniyati, Forobiy va Navoiy qarashlaridagi ideal ijtimoiy tuzilma, ijtimoiy muhit.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена анализу взглядов Ауробиндо Гоша на культуру и цивилизацию и влиянию его идей на формирование нашей национальной идеологии. Актуальность идей философа на сегодняшний день была тщательно исследована.

Ключевые слова: Ауробиндо Гош, культура, цивилизация, конфликт, массовая культура, восточная культура, идеальная социальная структура в представлениях Фароби и Навои, социальная среда.

KIRISH

Jamiyat yoki millatning madaniyati atrof-muhitga, qadriyatlar va e'tiqodlarga bog'liq. Dunyo bo'ylab madaniyatlar turfa xil bo'lsa-da, qadimdan sharq madaniyatidagi g'oyalar uyg'un, hamohang ruhda bo'lgan. Inson ruhiyati va ma'naviy olami birinchi o'ringa qo'yilgan va insoniyatning kelajagi bugungi qilgan ishlari bilan belgilanadi, deb hisoblangan. Bunday qarash sharqning g'arbdan asosiy farq qiluvchi jihatlaridan biridir. Kelajak avlodga yuksak madaniy meros qoldirish uchun qadriyatlarni zamon bilan uyg'unlashtirish bilan birgalikda yot unsurlardan ham himoya qilib borish va ko'z qorachig'iday asrab-avaylash kerak. Sharq mutafakkiri Aurobindo Gxoshning g'oyalarini xususan, “Hind madaniyati asoslari”

asarini tahlil qilar ekanmiz muallifning barcha fikrlari biz uchun ayniqsa mafkuramizni shakllantirishimiz davrida diqqatga sazovor ekanini qayd etish o‘rinlidir. Muallifning qarashlari hamon dolzarbligini yo‘qotmagan, ayniqsa zamon shiddat bilan oldinga ildamlayotgan va yangicha madaniyat shakllanayotgan bir davrda o‘z ahamiyatini saqlab qolgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Dunyoda turli xil qadriyatlarni e‘tirof etadigan xalqlarning mavjudligi nafaqat jahon sivilizatsiyasining ma‘lum bir simfoniyasini beradi, balki to‘qnashuvlarga ham olib keladi, chunki “qarama-qarshilik qonuniga ko‘ra, moddiy olam hayotining asosiy qonuni boshqacha, madaniyatlar to‘qnash kelmasligi mumkin emas. Tabiatning o‘ziga xos bo‘lgan kengayish zarurati sivilizatsiyani tarqalishiga va tasodifan ularga begona boshqa madaniyatlarning elementlarini yo‘q qilishga yoki o‘zlashtirishga undaydi”.¹ Bundan kelib chiqadiki, bizning madaniyat ham o‘zidan kuchli bo‘lgan madaniyatning unsurlarini o‘zlashtirishga va uyg‘unlashishga yoki uning tarkibiy qismiga aylanishga mahkumdur.

Aurobindoning fikriga ko‘ra ziddiyat hech qachon ideal holat emas. Ideal, uning fikriga ko‘ra, har bir madaniyat o‘z yaxlitligini saqlab qolgan holda o‘zini yagona dunyo jarayonining bir qismi sifatida anglagashi hamda turli madaniyatlarning tinchlik va o‘zaro hurmat muhitida erkin yashashidir. “Biroq, qarama-qarshilik prinsipi hukmronlik qilar ekan, quyi qonunning amal qilishiga bo‘ysunish kerak: jang paytida qurol tashlab qo‘yish o‘limga olib keladi. O‘zining jonli o‘ziga xosligidan voz kechgan madaniyat, faol tarzda o‘zini-o‘zi himoya qilishni e‘tiborsiz qoldiradigan sivilizatsiya, albatta, boshqalar tomonidan yutib yuboriladi va shu bilan birga, ruhiyatini yo‘qotgan xalq ham halok bo‘ladi”.² Muallifning ushbu fikrlari ancha oldin bildirilgan bo‘lsa-da, hozirda ham ahamiyatini yo‘qotmagan, xuddiki bizni ham uyg‘oqlikka, ogohlikka da‘vat qilayotgandek.

“Yevropaning butun e‘tibori, –deydi u, – faqatgina hozirgi vaqtini o‘ylab yashashga, dunyoviy hayotda to‘liq yashab olishga – dunyoda yashashga va dunyo uchun yashashgagina qaratilgan. Shaxsning hayoti uning jismoniy hayotining davomi xolos... G‘arb, hattoki dinning maqsad va vazifalarini ham, o‘zining dunyoviy utilitar ehtiyojlarini qondirish maqsadida bo‘ysundirishni talab qiladi”.³ Shuning bilan birga Aurobindo Gxosh mazkur asarida “sivilizatsiya” tushunchasining sharqona talqinini oldinga surgan edi. Biz bu talqinga avvalo Gxosh ta‘limoti hozirgi davr Sharqining

¹ Qodirov M. Markaziy Osiyo, Yaqin va O‘rta Sharqning falsafiy tafakkuri. 2009.

² Шри Ауробиндо. Основы индийской культуры / Пер. с англ. СПб.: Адити, 1998. – С. 6.

³ Шри Ауробиндо. Основы индийской культуры. Санкт-Петербург: Адити. 1998. – С. 85.

eng mukammal ezoterik ta'limotlaridan birini namoyon etgani uchun, qolaversa sivilizatsiya haqidagi uning qarashini avvalroq "madaniyat"ga bergan ta'rifi bilan bog'liqlikda o'rganish uchun aynan to'xtalish mantiq va maqsadga muvofiq deb bilamiz. Aurobindo Gxoshning ta'kidlashicha, "Jamiyat har bir a'zosi o'z fikr va tajribalarida mutlaqo erkin bo'la oladigan, evolyutsiya kuchli va barqaror kechishini ta'minlaydigan ijtimoiy strukturalari tashkil topadigan ijtimoiy muhitni"⁴ sivilizatsiya deb atash mumkin. Albatta bu yerda shakllanishi ideal hisoblangan ijtimoiy tuzilma nazarda tutiladi. Shu jihati bilan bu ta'rif Forobiyning "Fozil odamlar shahri" yoki Navoiyning "Lison ut-tayr" asaridagi semurg' ne mashaqqatlar bilan etib borgan yettinchi vodiy haqidagi g'oyalar bilan mohiyatan uyg'un. Farq Gxosh tushunchalarining zamonaviyligida, ya'ni shaklida xolos.

XULOSA

Hayotiy Axloq paradigmasiga ko'ra, ommaviy madaniyat yolg'on madaniyatdir, zero uning ko'pchilik shakllari chin (ya'ni oliy) madaniyatdan farqli o'laroq, insonparvar ijtimoiy tamoyillar taraqqiyotiga va inson ruhiy evolyutsiyasiga olib kelmaydi. Chinakam madaniyatning vazifasi va maqsadi - insonni tuban nafs xohishlaridan poklanib borishi orqali ma'naviy yuksaltirish va barkamollashtirishdan iboratdir. Ommaviy madaniyat esa bunga mutlaqo qarama qarshi keladigan ishlarni amalga oshirmoqda – u inson ongi va instinktlarining (nafsining) tuban mazmunini zo'r berib qo'zg'otmoqda, shaxsni axloqiy va intellektual inqirozga olib kelmoqda. Vaholanki, bu g'oyalar bizning "madaniyat inson va insoniyat hayotining ma'no va maqsadini to'g'ri ko'rsatib bera oladigan hamda uning faoliyatini shunga muvofiq yo'naltira oladigan g'oyalar, tasavvurlar va his-tuyg'ularning organik birligidan iboratdir" degan ta'rifimiz bilan ham, Aurobindo Gxoshning "*Madaniyat ruh, intellekt va vujud (tana) orasida uyg'unlikka erishuv demakdir*", degan ta'rifi bilan ham va, eng muhimi, xalqimizning yuksak metafizik qadriyati bo'lgan tasavvuf ta'limotining "Komil inson" kontsepsiyasi bilan ham uyg'unidir. Shu o'rinda Sharq madaniyati va sivilizatsiyasini tanqid ostiga olinishi, unga mensimay qarash faqat hozir va faqat bizga nisbatan emas, balki kolonializm mafkurasi shakllanganidan buyon turli shakllarda hamisha mavjud bo'lib kelganini va unga qarshi hozirgiday munosib javoblar ham o'z vaqtida mavjud bo'lganini eslatib o'tish maqsadga muvofiqdir. Bu kabi qat'iyatli, dadil va sog'lom fikrlash o'zbek mentalitetida ham mavjud bo'lgan. Bunga jadidlarni misol keltirish mumkin. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Sharq azaldan o'ziga xos donishmandligiga, o'zining qat'iyatli

⁴ Шри Ауробиндо. Основы индийской культуры. Санкт-Петербург. 1998. – С.136.

qarashlariga, poydevori mustahkam ma'naviy qadriyatlariga ega bo'lib kelgan. Bu jihatlar bizning Uchinchi Renessansni qurishimizda katta ahamiyatga ega deb ishonch bilan aytish mumkin.

REFERENCES

1. Шри Ауробиндо. Основы индийской культуры. Санкт-Петербург. 1998.
2. Qodirov M. Markaziy Osiyo, Yaqin va O'rta Sharqning falsafiy tafakkuri. 2009.
3. Shakambarov A. A. Shri Aurobindo Gxoshning integral vedantasi /«SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD: CHALLENGES OF THE XXI CENTURY» материалы VIII Международной науч-прак. конф. (ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ) Нур-Султан, 2021. ISBN 978-601-332-271-1 P. 22-25.
4. Shakambarov, A. A. (2022). AUROBINDO GXOSHNING "INTEGRAL VEDANTA" SI SHAKLLANISHIDA YEVROPA FALSAFASINING TA'SIRI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 4-2), 704-710.
5. Shakambarov, A. A. (2022). AUROBINDO GHOSHNING G'ARB MATERIALIZMI VA SHARQ SPIRITUALIZMINI SINTEZ QILISHGA URINISH SIFATIDAGI INTEGRAL YONDASHUVI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(2), 707-712.